

Bredli effekti

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Bredli effekti BREDLI EFFEKTI

Seresaply-oýlanyşykly häsiýetim bar...

Ähli ähtimallyklary we howplary göz öňüne tutup, şoňa görä ünsli hereket edýärim, gepleýärim, ýazýaryn...

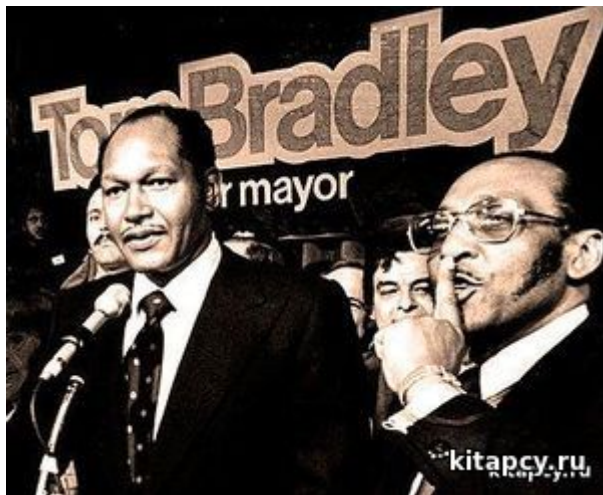
Çünki ünsli bolmak puşmanlygy azaldýar...

Konfusiý şeýle diýýär: «Uzakdan pikirilenmeýän adam gynanjy ýakýndan tapar».

Kylyçdaroglynyň prezidentlige kandidaturasyny goýmagyny «biziň mähellämiz» gutarnykly ýeňiş hasabynda görýär. Kagyz ýüzünde Imamogly bilen Ýawaşyň bolmagy saýlawyň «ýeňiş» bilen gutarjagyna bolan umydy güýçlendirýär. Hakykatdanam şeýle bolarmyka?

Hiç kimiň keýpine sogan dogramak islämok. Ýöne bu işiň türküň türke garşy propogandasyna-monologyna öwrülme howpy bar. Öz mähelläňizde saýlawda öňe saýlanmagyňyz ahyrky saýlawda ýeňiş gazanjakdygyňyzy aňlatmaýar. 2007-nji ýyldan 2018-nji ýyla çenli joşgunly mitingler bolup geçmedimi? Jemgyýetçilik özüneçekiji tarapgöýlüge özüňi aldyrmajak bolmaly... Hiç bir saýlaw «torbadaky käkilik» däl, şolar ýaly gutarnykly däl...

Meselem:

* * *

Bredli effektinden söz açmakçy...

Bredli effekti – ABŞ-da afro-amerikan – garaýagyz kandidat akýagyz kandidat bilen ýaryşanda jemgyýetçilik tolgunjynyň – pikir soralsyk netijeleriniň saýlaw netijeleri bilen tapawudyny mälim etmäge synanyşýan kesgitleme...

1982-nji ýylda Kaliforniýa ştatynyň gubernator saýlawynda pikir soralsyklaryň ählisinde öňe saýlanandygyna garamazdan saýlawdan ýeňlip çykan Tom Bredlä degişli kesgitleme. Şeýle: Uzak wagtlap Los-Anželes şäher munisipalitetiniň başlygy wezipesinde işlän Tom Bredli Demokratik partiýadan kandidaturasyny görkezdi. Garşysynda bolsa Respublikan partiýanyň kandidaty akýagyz (ermenî) Jorj Dokmejýan bardy. Saýlawdan birnäçe gün öňki pikir soralsygyň netijelerine seretseň-ä, Bredli gutarnykly ýeňiş gazanaýmalydy. Hatda «San Francisco Chronicle» gazetiniň wagtyndan ir çykaran sanynda Bredliniň eýýäm ýeňiş gazanandygyny ýazdy. Ses sandyklary açyldy welin, hakyky ýagdaýyň beýle däldigi görüldi.

Bredli näme sebäpli ýeňildi?

Aslynda şeýle netijäni prezidentlige

kandidat Dokmejýanyň saýlaw kampaniýasynyň dolandyryjysy Bill Roberts saýlawdan bir aý öň mälim edipdi:

«Saýlawçylaryň aglaba bölegi pikir soralsyklarda jynsparazçylykly meýilllerini bildirmezlik maksady bilen beýleki kandidata ses berjekdiklerini aýdýarlar!»

Robertse gahary gelen köp boldy, hatda ony wezipesinden boşatdylar! Emma hakykat onuň aýdyşy ýaly bolup çykdy: «kararsyzlar» topbagy bilen Dokmejýana ses berdi.

Galyberse-de, Bradlä ses berjegini aýdan käbir saýlawçylaram saýlaw günü ses bermäge gitmedi.

Kaliforniýa uniwersitetiniň afro-amerikan barlaglary boýunça işleri geçiren professor Çarlz Henri Anri saýlawy eserdeňlik bilen öwrendi we makalasynda jyns faktorynyň Bredliniň ýeňlişinde esasy faktordygy netijesine geldi.

«Jemgyýetçilik basyşlary sebäpli käbir akýagyz saýlawçylar jynsparaz görünmekden gorkdy we ses sandygy bilen başa-baş galanda hakyky netijesini orta goýdy!»

Her saýlawda hökman «Bredli efektiniň» boljagyny aýdyp bolmaz. Men bu mysaly seresaply bolsunlar diýip berdim...

Jorj Dokmejýan

* * *

Gürrüňsiz, saýlawlarda üstünlik gazanmak üçin birnäçe effekt rol oýnaýar. Howpsuzlyk syýasaty bulardan biri. Meselem:

ABŞ 1980-nji ýylyň 4-nji noýabrynda saýlaw geçirýärdi.

Saýlawdan öň Ronald Reýganyň saýlaw kampaniýasyny dolandyryjylar Uilýam Keýsi, Lourens Silberman, Jorj Gerbert Uoker Buş Pariže gidip, Homeýniniň adamlary bilen duşuşdy. Mesele Tährandaky ABŞ-nyň ilçihanasyndan bir ýyl öň «ýesir alynan» 52 zamunyň ykbalydy!

Prezidentlige kandidat Reýganyň topary eýranlylara şeýle teklip etdi:

– Ýesirleri saýlawdan soň goýberiş. Munuň deregine häkimiýet başyna gelenimizde size garşy goýlan sanksiýany aýrarsy. Işe başlan badymyza «F-4 Phantom II» uçar tekerlerini we ätiýaçlyk şaýlaryny bereris.

Ýesirler wagtyndan öň goýberilse, pozitiw atmosferany arkasyna alan Jimmi Karteriň ýeňiş gazanma ähtimallygy bardy... (Öjalanyň Türkiýä getirilmeginiň Bülent Ejewite goşmaça 8% ses gazandyrandygyny ýatladyryn!)

Tährandaky ýesirler Reýganyň 1981-nji ýylyň 20-nji ýanwarynda işe başlan sagadynda boşadyldy!

Gýote şeýle diýýär: «akylly seresaplylyk hiläniň hötdesinden gelip biler».

Saýlawlaryň önüsyrasy rasional bolmagy ünsden düşürmäh.

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 09.03.2023 ý. Publisistika